

Тасдиқ мекунам
Ректори Донишгоҳи славянии
Россия ва Тоҷикистон,
доктори илмҳои иқтисодӣ,
профессор Файзулло М.Қ.
«25» ноябри соли 2023

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар ба диссертатсия ва автореферати Гафорова Таҳмина Сагторовна дар мавзӯи «Воситаҳои забони тасвири бадеӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ (дар асоси «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айни)» барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои филология аз рӯи ихтисоси 10.02.20 - Забоншиносии муқоисавӣ- таърихӣ, қиёсӣ ва муқоисавӣ

Таваҷҷуҳ ба паҷуҳиши адабиёти бадеӣ дар ҳар давраи замони аз байн нарафта, минбаъд низ рушд хоҳад кард, зеро он масъалаҳои зиёди услубӣ ва забониро фаро мегирад ва баррасӣ мекунад.

Дар замони муосир забони ҳозираи тоҷикӣ ва ҳамчунин илми забоншиносӣ ба дараҷае рушд ёфта истодааст, ки ҳатто воҳидҳои хурдтарини забонӣ низ мавриди таҳқиқ қарор мегиранд. Сабаби омӯзиш ва таҳқиқи чунин воситаҳои забонро ҳамбастагии мубодилаи афкор ва равобити байналмилалӣ ташкил медиҳад ва ҳамчунин дар ин росто робитаи забонҳо ва равобити адабӣ таваҷҷуҳи муҳаққиқони дохиливу хориҷиро бештар ҷалб намудааст. Бинобар ҳамин таҳқиқоти мазкур ба мавзӯи воситаҳои забони тасвири бадеӣ бахшида шуда, яке аз масъалаҳои мубрами забонӣ муаррифӣ мешавад.

Ҳадафи асосии таҳқиқот муайян намудан ва баррасии вижагии воситаҳои забони тасвири бадеӣ, қонуниятҳои корбурди онҳо, ҳунари суҳанварии адиб, ифоданокии тасвир, услуби суҳан, истифодабарӣ ва муҳимияти онҳо бо назардошти муқоисаи онҳо бо муодилҳои тарҷумавӣ дар забони англисӣ, шиноخت ва таснифи фарқият ва умумияти забонҳои мавриди таҳқиқ дар ин самт муаррифӣ мешавад. Пойгоҳи методологии таҳқиқотро асарҳои илмии забоншиносони ватанию хориҷӣ, аз зумраи В.В. Виноградова, Ю.М. Скребнев, Л.В. Шерба, И.Р. Галперин, В.Н. Тели, С. Гайд, Ш.Балли, М.Н. Кожина, Г.Шоу, Ҷ.Дюбуа, Р.Барт, Д.Лакофф, М.Блэк, А.Гюберт, Н. Маъсумӣ, Б. Ниёзмӯхаммадов, М. Шукуров, Д. Тоҷиев, М. Қосимова, Х. Ҳусейнов, О. Қосимов, Б. Камолитдинов, П. Ҷамшедов, М. Саломов, С. Ҷоматов, Ш. Каримов, Ф. Баротзода, Ф. Турсунов, М. Мирзоева, М. Ҷӯраева ва дигарон ташкил медиҳанд.

Бино ба ақидаи муаллифи диссертатсия, навгонии илмии таҳқиқот аз он бармеояд, ки кори диссертатсионӣ аввалин таҳқиқоти мушаххас ва фарогири шаклҳои гуногун воҳидҳои забонӣ ҳамчун воситаҳои забонии тасвири бадеӣ буда, тавассути ифодаи баён дар матни бадеӣ мавриди омӯзиш қарор гирифтааст. Дар асар ҳаҷми васеи воситаҳои тасвирии бадеӣ, ки муаллиф истифода кардааст, ба хонанда аҳамиятнок ва арзишманд муаррифӣ гардида, вижагиҳои он аз назари илмӣ асоснок шудааст. Шаклҳои гуногуни вожаҳои аслии тоҷикӣ, калимаҳои иқтибосии забони русӣ ва ўзбекӣ барои ҷаззобтар нишон додани воситаҳои забонии тасвири бадеӣ муфассал таҳқиқ шудааст. Аҳамияти назариявии таҳқиқот аз он иборат мебошад, ки он дар баррасии масъалаҳои илмию назарии қонуният ва истифодаи воситаҳои забонии тасвири бадеӣ, вижагиҳои забониву грамматикӣ онҳо, умумият ва фарқияти онҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ, ҳамчунин мушаххас намудани вижагиҳои тарҷумаи воситаҳои забонии тасвири бадеӣ дар забонҳои мавриди таҳқиқ сахм гузорад.

Натиҷаҳои муаррифишуда метавонанд барои таҳқиқи минбаъдаи воситаҳои забонии тасвири бадеии осори Садриддин Айнӣ ва инчунин дар амалия ва назарияи тарҷума ва муқоисаи он дар забони англисӣ навиштани китобу васоити таълимӣ ва мақолаҳои илмӣ истифода бурда шаванд.

Натиҷагириҳои диссертатсия барои равшан намудани воситаҳои забонии тасвири бадеии осори Садриддин Айнӣ ва ҳамгуниву фарқияти онҳо дар забони англисӣ метавонанд барои таҳқиқотҳои минбаъда кӯмак расонад. Маводи рисолаҳо метавон дар курси забони адабии тоҷик, курсҳои махсус барои донишҷӯёни факултаҳои филология, дар мураббат намудани луғати тафсирии забони тоҷикӣ ва истилоҳоти махсуси воситаҳои забонии тасвири бадеӣ, инчунин зимни таълифи дастурҳои таълимӣ оид ба таърихи забони адабии тоҷикӣ, грамматика ва лексикаи забони адабии тоҷик мавриди истифода қарор дод.

Аз рӯи мавзӯи диссертатсия, дар маҷмӯъ, 8 мақола, аз ҷумла 7 мақола дар маҷаллаҳо, ки аз ҷониби КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон пазируфта шудаанд, ҷоп шудааст. Бахшҳои алоҳидаи диссертатсия дар семинар ва конференсияҳои ҷумҳуриявии кафедраи забонҳои хориҷии Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (2021, 2022) муҳокима ва ба ҷоп расидаанд. Диссертатсия 189 саҳифаи ҷопи компютери ро ташкил медиҳад.

Дар муқаддима муҳраи тадқиқу баррасии мавзӯ, дараҷаи омӯхта шудани он, навгонии илмӣ ва аҳамияти назариявӣ ва амалии он асоснок карда шудааст.

Дар он мақсад ва вазифаҳои пажӯҳиш, методҳои таҷқиқот ва сохтори кор низ муайян карда шудаанд.

Боби якуми рисола «Заминаҳои назариявии воситаҳои забонии тасвири бадеӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ» унвон дошта, аз 2 фасл иборат аст, ки дар онҳо масъалаҳои назариявии таснифоти воситаҳои забони тасвири бадеӣ қарор дода шудааст. Воситаҳои забонии тасвири бадеӣ ҳарчанд дар забони тоҷикӣ мавриди омӯзиш ва таҳқиқи дақиқ сурат нагирифтааст, аммо дар забони муоширати халқ аз қадимулайём васеъ истифода шудааст.

Дар боби якуми диссертатсия муаллифи он қайд менамояд, ки «Мафҳум, моҳият ва навъҳои воситаҳои забонии тасвири бадеӣ», мафҳум, моҳият ва навъҳои воситаҳои забонии тасвири бадеиро дар бар мегирад. Ба ақидаи муаллиф чунин навъи воситаҳо на танҳо нутқ ва баёнро ғанӣ мегардонанд, балки муҳимтарин воҳидҳои забонии дараҷаҳои мухталифро, чун дараҷаҳои фонетикӣ, лексикӣ, синтаксисӣ, фразеологиро барҷаста нишон медиҳанд.

Дар боби дуюми диссертатсия «Чойгоҳи воситаҳои забонии тасвири бадеӣ дар забоншиносии тоҷик ва тарҷумаи онҳо», чойгоҳи воситаҳои забонии тасвири бадеӣ дар забоншиносии тоҷик ва тарҷумаи онҳо дар забони англисӣ баррасӣ шудааст. Дар боби мазкур муаллифи рисола тавонистааст бо мисолҳои мушаххас хусусиятҳои воситаҳои забонии тасвири бадеӣ ва сохтори лексикӣ, грамматикӣ ва услубии онро дар забонҳои муқоисашаванда нишон диҳад. Тавре ки натиҷаи таҳқиқоти муаллиф нишон медиҳад «паст шудан» ё «поён шудан» дорои маъноҳои мухталиф буда, дар тарҷумаи забони англисӣ чун маънои таҳтуллафзиаш «go down – поён фаромадан», ба маънои қисман «move down – ба ашё тааллуқ дорад, яъне ба ҳаракат даровардан» ва ба маънои мантиқиаш «calm down – қаҳр накардан, асабонӣ нашудан» ба кор бурда шудааст. Тавре ки натиҷаи таҳқиқоти муаллиф нишон медиҳад истифодаи воситаҳои забонии тасвири бадеӣ дар асар зимни воқеияти таърихӣ, ҷаҳонбинӣ ва характери муаллиф муайян шудаанд. Ба ақидаи муаллиф омилҳои лексикӣ воситаҳои забонии тасвири бадеӣ инҳоянд:

Метафора – ҳамчун воҳиди забонии тасвири бадеӣ ба кор бурда шуда, маҷмӯи вожаҳои ҳаммаъноро таҳлил менамояд: хазони зиндагӣ (роҷеъ ба пирӣ; a mighty fortress is our God), дастҳои бобаракат (precious hands), тирамоҳи заррин (golden season), нигоҳи хунук (хунукназарона), забони дурушт ва ғ. Масалан, Садриддин Айни дар «Ёддоштҳо» чунин менависад: «Дар охири тирамоҳи заррин – баъд аз тамои шудани мавсими ҳосилгундорӣ - қозӣ нархи ҳар маҳсулро аз рӯи бозор ба амир арз мекард ва амир дар бораи бо ҳамон нархи қозӣ арзкарда аз деҳқонон

рӯёнда гирифтани пули андозҳои чинӣ ба амлоқдор фармон мефиристонд» .

Ташхис – навъи метафора буда, тасвири ашё, ҳайвонот ва мафҳумҳои абстрактӣ сифатҳои инсонӣ: эҳсосот, андеша, нутқро мефаҳмонад.

Ба мисли ашки дил, санги осие, бадани ордвор, қилбагоҳи шахс, сухани ҷӯш, гули хонадон, ва ғайра.

Дар баъзе мавридҳо ташхис тавассути илова кардани суффикси –вор ба исм ва ба вучуд омадани сифат сохта мешаванд. Масалан, магас + вор = магасвор; машъал + вор = машъалвор; бечора + вор = бечоравор; тӯтӣ + вор = тӯтивор ва ғ. Чунин шакли воситаи забонии тасвири бадеӣ дар осори Садриддин Айнӣ зиёд ба назар мерасад. Ҳамин тариқ, дар боби дуюми рисола диссертант қайд менамояд, ки осори Садриддин Айнӣ аз шоҳкориҳои беназир буда, нависанда дар он ҳамаи меъёрҳои грамматикӣ, синтаксисиро риоя намудааст. Вобаста ба ин аз ҷониби муаллиф ҳиссаҳои нутқ бо ҳамбастагӣ ба ҳамдигар мавзун ва равон истифода гардидааст.

Боби сеюми рисола “Воситаҳои забонии тасвири бадеӣ дар «Ёддоштҳо»-и С. Айнӣ ва тарҷумаи он дар забони англисӣ” унвон дорад. Дар фасли якуми боби сеюм бо унвони “Ҷойгоҳи воситаҳои забонии тасвири бадеӣ дар «Ёддоштҳо»-и С. Айнӣ ва тарҷумаи онҳо”, таъкид мешавад, ки воқеан, барои дуруст ва саҳеҳ тарҷума кардани осори бадеӣ тарҷумон нахуст ба маънои матн ва баъдан ба истеъмоли вожаҳо ва сохтори луғавию грамматикӣ диққати махсус равона мекунад. Бинобар ин диссертант қайд менамояд, ки зимни чунин масъалагузорӣ ва тасниф дар рафти тарҷумаи англисӣ се қисмати тарҷумаи воситаҳои забонии тасвири бадеиро ба се хел тақсим мекунанд:

- мазмунан тарҷума кардани фикри нависанда;
- тағйир лолани баъзе шаклҳои забонӣ ҳангоми тарҷумаи касбӣ;
- бо ёфтани чанде аз муодилҳо мазмуни асар тағйир намеёбад.

Дар хулосаи диссертатсия натиҷаҳои бадастомада ба таври зерин нишон дода шудаанд:

- баён намудани ҷиҳатҳои луғавӣ ва грамматикӣ дар «Ёддоштҳо»;
- шарҳ додани хусусиятҳои забони аслии асар дар марҳалаҳои гуногуни ҳаёти нависанда; - ёфода ёфтани воситаҳои воситаҳои забонии тасвири бадеӣ дар асар, ба хусус тавсиф, ташбеҳ, истиора, маҷоз, рамз, муболиға ва ғ.;

- омӯхтани характери қаҳрамонҳои асар ва истифодаи вожаҳои муайян ва мушаххас аз ҷониби муаллиф;

- нишон додани тасвири сухани воқеъ ва истифодабарии вожаҳои махсуси забони ҳозираи тоҷик;

- истифодабарии вожаҳои аслии классикӣ ва ҳозираи забони тоҷикӣ;

- таҳия намудани луғати ҷудогонаи забони тоҷикӣ-англисии воситаҳои забонии тасвири бадеӣ.

Воситаҳои забонии тасвири бадеӣ дар «Ёддоштҳо»-и С. Айнӣ ва пас аз он дар осори нависандагони тоҷик васеъ истифода гардида, дар матни бадеӣ вазифаҳои ороишӣ, нозукбаёнӣ, оммафаҳмӣ ва баҳодихиро иҷро мекунанд.

Воситаҳои забонии тасвири бадеиро Садриддин Айнӣ нахустин шуда зимни нишон додани паҳлуи барҷастаи инсонӣ ашӯ, муҳит, воқеа ва ҳолат истифода мекунанд.

Ҳамин тавр, забони асари С. Айнӣ «Ёддоштҳо» нисбат ба забони асарҳои назмӣ ва насрии тоҷик арзишмандтар ва ғанитар аст ва он шоҳкориҳои забон ва адабиёти ҳозираи тоҷик махсус меёбад. Ба ақидаи муаллиф воситаҳои забонии тасвири бадеӣ дар асари мазкур чун як рассоми моҳирро мемунонад. Дар «Ёддоштҳо» воситаҳои забонии тасвири бадеӣ дорои назокат ва латофати махсуси худ мебошад. Бар замми ин воситаҳои забонии тасвири бадеӣ дар асоси мушоҳидаҳои ҳақиқии нависанда ва маводи воқеии таърихии халқи тоҷик гирд оварда шудааст.

Дар баробари муваффақияти илмӣ ҷиддӣ зикршуда дар диссертатсия баъзе камбудӣҳо вучуд доранд:

Мебоист диссертант хусусиятҳои забонии “Воситаҳои забонии тасвири бадеӣ”-ро аз рӯи асари «Ёддоштҳо»-и С.Айнӣ дар забонҳои муқоисашаванда ба таври муфассал таҳқиқ менамуд. Хуб мешуд, ки дар боби дуюми рисола диссертант хусусияти тарҷумаи воситаҳои забонии тасвири бадеиро аз забони тоҷикӣ ба забони англисӣ ба таври муфассал баррасӣ менамуд, инчунин ҳангоми баррасии масоили дар диссертатсия таҳқиқшуда аз нақша, ҷадвал ва диаграммаҳо ба таври васеъ истифода мебуд.

Дар баъзе саҳифаҳои диссертатсия ғалатҳои имлоӣ ва техникӣ мавҷуд ҳастанд (саҳ. 42, 50, 90, 98 ва ғ.).

Қобили зикр аст, ки камбудӣҳои зикршуда мазмун ва мундариҷаи диссертатсия ва авторефератро коста намегардонанд.

Дар фарҷом метавон қайд намуд, ки диссертатсия ва автореферати Ғафорова Таҳмина Сатторовна дар мавзуи «Воситаҳои забонии тасвири бадеӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ (дар асоси «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айнӣ)» мувофиқ ба талаботҳои муқаррарнамудаи КО А-

назди Президента Ҷумҳурии Тоҷикистон таълиф гардида, муаллифи он сазовори гирифтани дараҷаи номзади илмҳои филология аз рӯи ихтисоси 10.02.20 - Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқоисавӣ мебошад.

Тақриз ба диссертатсия ва автореферати Гафорова Таҳмина Сатторовна дар ҷаласаи кафедраи филологияи англисии факултети забонҳои хориҷии Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон муҳокима гардидааст.

Дар ҷаласаи мазкур иштирок доштанд: 19 нафар. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» - 19 нафар, «зид» - нест, «бетараф» - нест.

«27» октябри 2023 с. Суратҷаласаи навбатии № 3.

Раиси ҷаласаи илмӣ: номзади илмҳои филологӣ, мудирӣ кафедраи филологияи англисии факултети забонҳои хориҷии Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон

Турсунова Фируза Раҳматҷонова

Ташхисгар: номзади илмҳои филологияи кафедраи забони тоҷикии

факултети филологияи Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон

Амлоев Аминҷон Ятимович

Котиби ҷаласа: мудирӣ устои кафедраи филологияи англисии

факултети забонҳои хориҷии Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон

Исмоилова Лола Орифшоевна

Имзоҳои Турсунова Ф. Р., Амлоев А. Я.

ва Исмоилова Л. О.-ро тасдиқ мекунам.

Сардори раёсати кадрҳои Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон

Раҳимов Абдуҳамит Абдибосирович

Маълумот барои тамос:

Суроға: кӯчаи М. Турсунзода,

30. ш. Душанбе, 734000 тел.:

(+992) 2-27-92-93,

Email: www.rtsu.tj

» наҷад соли 2023